

HAYVANCILIKTA SİGORTA UYGULAMALARI VE BU UYGULAMALARDA DEVLETİN ROLÜ

(The Practice of Livestock Insurance and the Role
of the Government on the Practice.)

Ramazan GÖKÇE *

SUMMARY

Like all other living things on earth, animals are exposed to various hazards at various periods of their lives. As much as they effect the life of individual animals the hazards have effects on the animal products. As has been the case with other living organisa and business materials there's a need to introduce an insurance system against these unpredictable hazards on the animals. The insurance will reduce the losses incurred by these hazards to the producer or the animal order.

In our country, livestock insurance practice started in the year 1960. Since then, despite the need for the government to support the practice, only 1 % of our animals are insured.

ÖZET

Yeryüzünde bütün canlılar gibi hayvanlarda hayatlarının çeşitli dönemlerinde çeşitli riskler tarafından etkilenmektedir. Bu etkiler hayvanların hayatlarına yönelik olabileceği gibi ürünlerine yönelik de olabilmektedir. İşte ne zaman, nerede ve ne şekilde olacağı belli olmayan risklere karşı diğer canlılar ve ticari eşyalar gibi hayvanların da belli bir güvenlik sistemi içerisine alınmaları gereklidir .Böylece insanlar için yetiştirilmeleri bir mecburiyet olan hayvanların tamamen veya kısmen değersiz kaldığı durumlarda üretici veya sahiplerinin zararları en aza indirilmiş olacaktır.

Yurdumuzda hayvanların sigortalanmasına ilk defa 1960 yılında başlanmıştır. İlk uygulanişından bu yana daha çok devlet desteği ile gelişme imkanı bulabilen hayvancılık sigortaları, günümüzde hayvan varlığımızın ancak % 1' ine hitabeden bir uygulamadır.

* : Arş. Gör., Dr., İ.Ü. Veteriner Fakültesi, Besin Hijyeni ve Teknolojisi Anabilim Dalı
34851, Avcılar /İSTANBUL.

GİRİŞ

Hayvanların hayatlarına veya ürünlerine yönelik risklere karşı sigortalanması bütün dünyada yaygın bir uygulamadır. Genelde üretici birlikleri bünyesinde sağlıklı gelişebilme imkânı bulabilen hayvancılık sigortaları, ülkemizde bu tür organizasyonların olmaması nedeniyle yaygın bir uygulama alanı bulamamıştır.

Hayvancılık sigortaları, risklerin hayvanın hayatına yönelik olduğu hastalık, sakatlanma ve ölüm hallerinde hayat sigortası, alınıp satılabilen, el değiştirebilen veya çalınabilen bir ticari eşya olmaları nedeniyle de mal sigortası olarak değerlendirilebilmektedir. Fakat hayat sigortasının da sonuçta bir ticari eşyaya yapılması nedeniyle hayvan sigortalarının mal sigortası olduğu kabul edilmiş ve ticaret kanununda da hayvan hayat sigortaları mal sigortaları kapsamında ele alınmıştır (7).

18. yüzyılda Avrupa' da Veteriner Okullarının açılmasına neden olan sığır vebası salgını aynı zamanda hayvancılıkta ilk defa sigorta uygulamalarını da gündeme getirmiştir. Daha çok üretici birlikleri adı altında örgütlenen hayvan yetiştiricileri devletin de yardımıyla kendi bünyelerinde sigorta uygulamalarına başlamışlar ve böylece riskleri toplu olarak karşılama yoluna gitmişlerdir. Bu uygulama Avrupa' da daha çok yetiştiricilerin gayretleriyle gelişme imkanı bulurken, Japonya' da da bazı hayvanların hayat sigortalarının yapılmasının mecburi tutulmasıyla bizzat devlet tarafından geliştirilmiştir (7). Yurdumuzda ise hayvan sigortacılığı, ilk defa 1957 yılında uygulanmaya başlanan tarım sigortaları kapsamı içerisinde ele alınmış ve ilk sigortalama işlemi 1960 yılında yapılmıştır (1, 6). 1960 yılından bu yana daha çok devlet desteği ile gelişme imkanı bulabilen hayvancılık sigortaları bugün Türkiye çapında 10' u yerli, 2' si yabancı olmak üzere 12 sigorta kuruluşu tarafından yapılmakta ve bu kuruluşların 1992 yılı toplam karlarının 6.5 milyar TL civarında olduğu kaydedilmektedir (2).

HAYVANCILIK SİGORTALARINDA TEMEL POLİTİKA

Nüfusunun % 43 gibi büyük bir bölümü tarım ve hayvancılıkla uğraştığı halde, memleketimizde hayvan sigortacılığı sağlıklı bir yapıya kavuşturulamamıştır. Bu konudaki en büyük eksiklik hayvan yetiştiricilerinin çoğunun bu konuda bilinçsiz olmalarıdır. Ayrıca yetiştiricilerin birlik

veya kooperatif oluşturmaları teşvik edilmediğinden günümüzde uygulandığı şekliyle sigortalama pahalıya gelmekte ve bilinçli tüketicilerde bu sebeple hayvanlarını sigortalamaktan kaçınmaktadırlar. Bu yüzden memleketimizde hayvancılık sigortaları ancak devletten kredi alınarak yapılan hayvan yetiştiriciliğinde veya riskli bölgelerde yapılan yetiştiriciliklerde uygulama alanı bulabilmektedir. Neticede 65 milyonluk hayvan varlığımız içerisinde sigortalanan hayvan sayısı bu sayının ancak % 1' i kadardır (3). Tavukçulukta ve balıkçılıkta da durum bundan farklı değildir.

Gerek istihdam sorununun çözümünde, gerekse toplumun dışa bağımlı olmaksızın daha sağlıklı beslenmesinde mutlaka teşvik edilmesi gereken hayvancılığımız ancak bir bütün olarak ele alındığında geliştirebilecektir. Bu açıdan hayvan üreticilerinin muhtemel zararlarını en aza indirmek, hayvancılığı sürekli müstakil geçim kaynağı olarak benimsetebilmek için hayvan sigortacılığının da belli bir plan dahilinde uygulanması gereklidir. Bugün memleketimizde sigorta veya başka bir danışma sistemi sağlıklı bir şekilde yürütülemediğinden çok genç ve ileri derecede gebe hayvan kesimlerinin önü alınamamakta, epizootik karakterli hayvan hastalıklarıyla sağlıklı bir mücadele dahi yapılamamaktadır. Bu nedenle hayvancılık sigortaları açısından öncelikle hangi hastalık ve hallerin hangi şartlarda sigorta kapsamına alınacağı hususları belirlenmelidir. Bu açıdan halen yürürlükte bulunan hayvan sigortalarının genel şartlarının tekrar gözden geçirilmesi ve devletin desteği ile teminat kapsamlarının daha da genişletilmesi gereklidir (5). Ayrıca devletin bu yükü daha uzun süre taşımaması için bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de hayvan yetiştirici birliklerinin kurulması teşvik edilmeli ve sigorta uygulamalarını bu birliklerin kendi bünyelerinde yapmaları sağlanmalıdır. Hayvan yetiştiriciliği açısından diğer bölgelere göre (özellikle salgın hayvan hastalıkları yönünden) daha riskli olan Doğu ve Güneydoğudaki hayvancılık sigorta uygulamalarının daha fazla desteklenmesi ile hem bu bölge yetiştiricileri bizzat, hem de diğer bölgelerdeki yetiştiriciler dolaylı olarak korunmuş olacaktır.

Bu konudaki temel politika için 3285 sayılı Hayvan Sağlık Zabıtası Kanunu' nun (HSZK) 41. maddesine göre tazminat verilecek hastalıklarda devletin taahhüdünü eksiksiz yerine getirmesi, sigorta uygulamalarında üreticilerin kayıplarını tazmin etmelerini kolaylaştırması bakımından önemli bir kriter olmaktadır. Bunun ihmal edilmemesi hayvancılık sigortalarının yerleşmesi açısından da oldukça önemlidir.

HAYVANCILIK SİGORTALARI ORGANİZASYON ŞEKİLLERİ

Hayvancılık sigortaları 3 şekilde organize edilmiştir (6). Sigorta kooperatifleri, devlet sigorta kurumu, özel sigorta kurumları.

Sigorta kooperatifleri: Bu tür sigorta organizasyonlarında esas amaç kooperatifleşmek olup, sigorta bu amaç içerisinde yerine getirilen bir yardımlaşma şeklidir. Kooperatif üyeleri aidat ödemek ve herhangi bir hasar halinde hasarı olana tazminatını vermek durumunda olduğundan hem sigortacı hem de sigortalı konumundadır. Böylece hasar ve tazminatın ve hatta aidatların bir otokontrol sistemi içerisinde üyelerin arzuları doğrultusunda tahsil ve tazmin ettirilmesi bu tür kuruluşlardaki suistimalleri önleyeceği gibi sigorta masraflarının da minimumda tutulması sağlanır. Bu avantajlarının yanısıra sigortacılığın uzmanlık isteyen bir iş olması, her üyenin bunu aynı derecede kavrayamaması ve herkesin eşit yetkilere sahip olması işlerin sağlıklı yürümesine engel teşkil edebilir.

Hayvan sigortacılığında dünyada en çok uygulanan yöntem bu yöntemdir. Hatta Avrupa' da hayvan sigortacılığının bugünkü gelişme seviyesini bu usulle yakaladığı da ifade edilmektedir (7).

Devlet Sigorta Kurumu: Az gelişmiş veya hayvancılığı gelişmemiş ülkelerde hayvancılığı teşvik için devletin bizzat sigorta yapması olayıdır. Yurdumuzda HSZK' nın 41. maddesinde bahsedilen tazmin edilecek hastalıklar için devlet bir sigortacı konumundadır. Bu konunun geliştirilmesi hali devlet sigorta kurumunun gündeme gelmesi olarak değerlendirilebilir.

Bu türden bir sigorta organizasyonu artık günümüz şartlarında bir çözüm olarak görülmektedir. Nitekim bunun böyle olduğu HSZK' nın 41. maddesinin uygulamalarından da anlaşılmaktadır.

Özel Sigorta Kurumları: Bunlar kar amacı güden ticari kuruluşlardır. Yaptıkları iş karşılığı primlere yansıtacakları ilavelerle kendi ticari amaçlarını gerçekleştirirler. Bu yüzden sigortalama masrafları fazla olur. Sigorta kooperatiflerinin olmadığı ülkelerde hayvan sigortacılığında bu yöntem gündeme gelmektedir. Nitekim yurdumuzdaki hayvan sigortacılığı bu tarz bir sigortacılıktır.

Üretici birliklerin kurulması mümkün olmadığı müddetçe bu şekildeki sigorta uygulamaları daha pahalı olmasına rağmen tek çıkış yolu olarak kalacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yukarıda da belirtildiği gibi yurdumuzda sigorta uygulamalarının fazla bir geçmişi yoktur. Bütün faaliyet alanlarında olduğu gibi sigortacılıkta da devletin rehberliği gereklidir. Devlet sigortaya kabulde Veteriner Hekim muayene ücretini ödeyerek ve primlerde belli bir oranda katkıda bulunarak bu uygulamaları desteklemelidir. Hatta hayvancılığa sağladığı kolaylıklarda (düşük faizli veya faizsiz kredi, teşvikler vb.) sigortayı yaptırmayı mecburi hale getirerek yarı zorunlu bir sigortacılık anlayışı sergilemelidir. Ancak bu sayede sigorta uygulamalarının yayılması sağlanabilir. Sigortacılığın yaygın olduğu ülkelerde bu türden uygulamalar bugünkü seviyeye ulaşmada önemli etkenlerden biridir.

Sigorta uygulamalarını pilot bir bölgede devlet desteği ile zorunlu hale getirerek burada edinilen tecrübeler ile diğer bölgelerde daha az hata ile uygulayabilme yolları aranmalıdır.

Şu andaki Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kadrolarının dışında yine bu Bakanlığa bağlı olarak sigorta, kredi ve teşvik uygulamalarını yürütecek ayrı bir birim oluşturulmalı ve bu birimler bakanlık yetkilileri ile sigorta kuruluşları tarafından denetlenebilmelidir. Böylece hem suistimaller önlenmiş hemde işlerin daha kolay takibi sağlanmış olacaktır.

Devletin bu işi daha fazla devam ettirmesinin mümkün olmadığı gerçeğinden hareketle sigorta uygulamalarının müstakil hayvan yetiştiricileri birlikleri çatısı altında ele alınması yönünde üreticiler eğitilmeli ve örgütlenmelidir. Nitekim bakanlığın üretici birlikleri oluşturulması konusunda olumlu yaklaşımları mevcuttur (4). Bu konuda Veteriner Hekimlerinde bilinçli olabilmeleri için Veteriner Fakülteleri eğitim programlarına üretici birlikleri ve sigortacılık konuları da eklenmelidir.

Memleketimiz açısından istihdam, sağlıklı beslenme, gecekondulaşma, köyden kente göç, hayvan ürünlerine bağlı sanayiide ithalat zorunluluğu gibi önemli problemlerle karşılaşmak istemiyorsak bir bütün olarak hayvancılık sektörüne eğilmek zorundayız. Ancak bu anlayış içerisinde

hayvancılıkta sigorta uygulamalarını değerlendirebilir, çözümler üretebiliriz. "Memlekette yaşayan insanların bile sigortası yok" tarzındaki yaklaşımlar insanlarımızın sigortalanmasını sağlayamayacağı gibi hayvanlarımızı da daha uzun yıllar sigorta güvencesinden mahrum bırakmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

LİTERATÜR LİSTESİ

1. ANONİM (1970): Zirai Sigorta Rehberi. Başak Sigorta A.Ş. Genel Müdürlüğü, İstanbul.
2. ANONİM (1992): Türkiye' de Sigorta Faaliyetleri Hakkında Rapor. Sigorta Murakabe Kurulu, Yayın No: 39, İstanbul.
3. ANONİM (1993): Tarım İstatistikleri Özeti. T.C. Başbakanlık DİE., Ankara
4. ANONİM (1993): Tarım ve Köyişleri Bakanı Refaiddin Şahin ile Röportaj Türk Vet. Hekimliği Derg. 5 (4), 6 -7, Ankara.
5. GÖKÇE. R. (1994) : Hayvancılık Sigortaları. Türk Veteriner Hekimliği Derg 6(4): 8-10.
6. TANRIVERMİŞ, H. (1992): Tarımsal sigorta organizasyonları ve bu organizasyon içinde devletin yeri: Gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye yönünden genel bir bakış. Karınca Kooperatif Postası. 668, 37 -41, Ankara.
7. TOKGÖZ, İ. (1987): Zirai Sigortalar (Rapor). Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sigorta Murakabe Kurulu, Ankara.